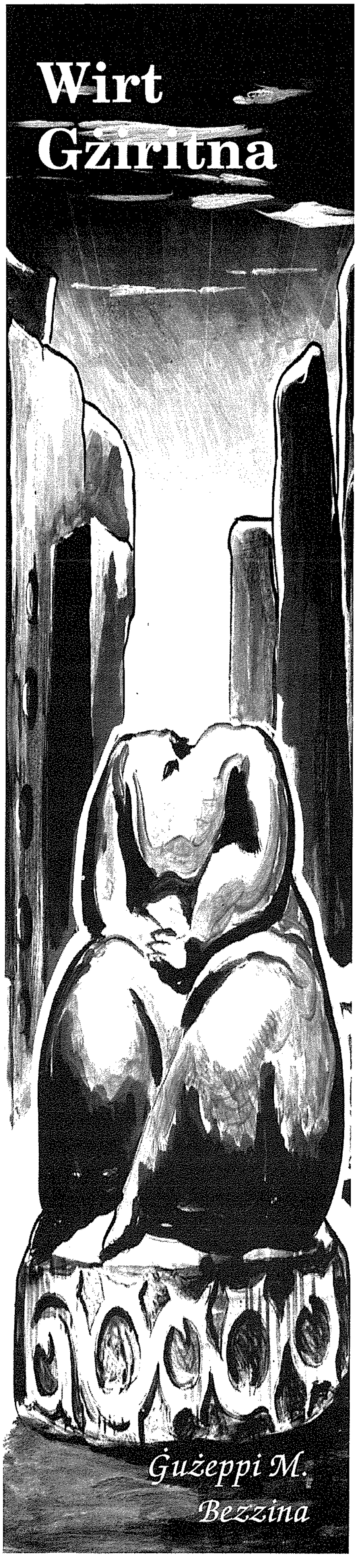

IL-MUŻEW TA' L-ISTORJA NATURALI
(It-Tmien Parti)

IL-MINERALI

Il-kelma minerali tfisser it-terminu ġenerali għal kull sustanza fir-renju tal-minerali - is-saltna tan-natura li tinkludi dak kollu li huwa bla ħajja. Il-minerali veri huma dawk is-sustanzi li ma jiġux direttament minn xi ħaġa ħajja u li l-kompożozzjoni tagħhom hija mfissra fiċ-ċar biżżejjed bħala formula kemikali. Nieħdu bħala eżempji : id-djamanti, l-ħadid, il-majka u l-kwarzu. L-istudju tal-minerali veri jissejjaħ Mineroloġija.

Xi sustanzi fir-renju tal-minerali, ngħidu aħna : l-asfalt, il-ġibs, il-faħam u l-pitrolju, ma nsibux fihom kompożizzjoni kemikali definita w allura ma jistgħux jissejħu minerali veri għalkemm ta' spiss insibuhom mniżżla mal-minerali veri taħt Riżorsi Minerali. Insibu wkoll l-perla li ma hijiex minerali veru, għax din tiġi maħluqa minn xi ħaġa li tgħix.

Il-Minerali lokali

Imma, bħalma nafu, l-gżejjer tagħna joffru biss blat sedimentarju, li veru li f'ħafna mill-każi huwa l-bażi għall-formazzjoni ta' minerali oħra prezzjużi u mill-aktar imfittxija, imma l-kundizzjonijiet fil-Gżejjer Maltin m'humiex idejali . Għalhekk il-minerali li niltaqgħu magħhom f'dawn il-gżejjer huma xi ftit fqar.

1. Il-Perla tal-Għar: hija forma ta' għenieqed ta' perli tal-kalċju midmuma flimkien.
2. Is-Selenit: jikkonsisti f'sulfat tal-ġir magħmul fi qxur tal-mika rqiq trasparenti.
3. L-Istalagmiti u l-Istalaktiti li diġa tkellimna fuqhom fil-ħarġa numru 833 taħt l-istess isem fis-sessjoni tal-ġeoloġija.
4. Karbonat tal-Ġir f'forma ta' kristalli (*calcite*), dan ġie li jkun fih kulur fil-kannella liema kulur jkun ġie mill-ħadid.
5. Imbagħad insibu wkoll dik li hija magħrufa bħala il-Warda tad-Deżert, din hija magħmula min ħafna folji tal-kristall tal-ġir magħqudin flimkien f'din il-forma.

Minerali oħra

Fil-Mużew tax-Xjenzi Naturali nsibu kollezzjoni ta' minerali li ma jinstabux hawn Malta, u dan sar biex wieħed jsir jaf kif jiġu misjuba xi minerali li huma meqjusa bħala prezzjużi bħall-iżmeraldi, ir-rubini u d-djamanti, it-turkina, l-ambra, it-topazju, l-opal, iż-żirkun u l-ġada u bosta oħrajn li l-bniedem juża' bħala ġojjellerija. Imbagħad hemm il-minerali l-oħrajn li huma metalliċi bħad-deheb, il-fidda, ir-ram u l-ħadid, li l-bniedem juża għal-mitt ħaġa. Dawn, bħalma diġà semmejna , kollha jinsabu fil-blat metamorfiku.

Il-Blat Metamorfiku

Il-blat metaforfiku huwa dak it-tip ta' blat li jifforma ruħu meta materjal magħmul mill-blat jgħaddi minn proċess ta' shana tremenda taħt pressjoni qawwija fil-qoxra tad-dinja. Il-blat metamorfiku jifforma wieħed mit-tliet gruppi ta' blat li nsibu fid-dinja. Iż-żewġ gruppi l-oħra huma l-blat ignew (tan-nar) li jifforma meta l-magma jew il-lava maħlula toqgħod u tagħqad, u l-blat sedimentarju li jifforma meta l-irjieħ jew l-ilmijiet jiddepożitaw dak kollu li jsibu f'imniezell li mbagħad dawn jgħaqdu flimkien. Bil-proċess metamorfiku, kemm il-blat ignew kif ukoll dak sedimentarju jistgħu

jinbidlu fi blat metamorfiku, u blat metamorfiku jista' jinbidel f'tip ieħor ta' blat metamorfiku. Is-sħana u l-pressjoni ma jibdlux l-istruttura kemikali tal-blata oriġinali, imma jibdlu l-istruttura minerali u l-proprjetajiet fiżiċi tal-blata. Meta l-ġeoloġisti jistudjaw il-kompożizzjoni u minn x'hiex tkun magħmula l-blata metamorfika jkunu jistgħu jgħidu minn x'hiex kienet komposta l-blata fl-oriġini tagħha.

L-AMBJENT LI JDAWWARNA

Issa ser naqilbu s-suġġett kompletament u nitilgħu fuq wiċċ l-art biex nimirħu madwarna, 'l barra mill-belt jew raħal li fih ngħixu biex ninnutaw id-diversi aspetti ambjentali li għadhom, sa kemm inħalluhom, isebbħu l-ftit ftuħ li joffru l-gżejjer tagħna. Teżisti ħtieġa kbira li nħossuna konxji ta' dan l-ambjent li jimlielna l-pulmuni b'dik l-arja tajba li tant għandna bżonn.

Il-Bosk

Il-bażi tal-veġetazzjoni f'bosk insibuha fis-siġar tal-ballut u taż-żnuber. Fil-gżejjer maltin wieħed jista' jgħid li dan l-ambjent naturali m'għadux jeżisti. Dan ġara minħabba l-fatt li l-gżejjer tagħna huma żgħar ħafna u hekk kif rifes l-ewwel bniedem fuq dawn l-iskolli mill-bidu beda jnaqqar għall-użu tiegħu mill-boskijiet li kienu jeżistu. U l-Malti jgħid: tieħu bla ma trodd is-swar tħott. L-irqajja li fihom għadek tilmaħ is-siġar tal-ballut huma l-unika ħjiel li dan l-ambjent naturali xi darba kien jeżisti.

L-uniku post f'Malta li jista' jissejjaħ bosk huwa l-Buskett. Ħafna mis-siġar li nsibu fil-Buskett ġew imħawlin mill-bniedem u biż-żmien dan beda jikber f'bosk semi-naturali. Fih insibu l-aktar siġar taż-żnuber, tal-ballut, taż-żebbuġ u tal-ħarrub. Jinsabu fih ukoll siġar iżgħar bħalma huma d-Deru, id-Deru tal-Mediterran u ż-żagħrun. Hemm ukoll ħafna tipi oħra ta' siġar u pjanti.

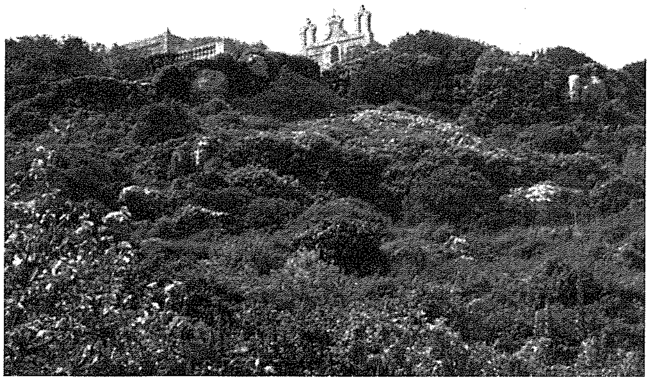

Il-Makkja

Wara l-ambjent tal-Bosk insibu l-Makkja li fih naraw l-aktar siġar żgħar u pjanti. Dawn huma l-Ħarrub, Iż-żebbuġ, id-Deru, l-Alaternu u r-Rand flimkien ma' siġar u pjanti oħra li jixxabtu bħall-Pajżana, l-Għalliq, l-Ispraġ Xewwieki, ir-Robbja Salvaġġa, il-Liedna u s-Sarsaparilla. Insibu wkoll pjanti erbaċji bħall-Ħannewija u l-Garni. Dan it-tip ta' ambjent jinsab l-aktar fuq il-ġnub u l-qigħan tal-widien u fl-irdumijiet taħt is-sisien.

L-Isteppa

L-Isteppa huwa mferrex madwar il-Gżejjer Maltlin kollha. F'dan l-ambjent insibu ħafna tipi ta' pjanti u ħxejjex li huma ġejjin mill-familji tal-*Poaceae* (Qamħ), l-*Apiaceae* (zunnarija) u l-*Fabaceae* (Fażola) flimkien ma' pjanti oħra tal-Basal tal-Għansar u tal-Berwieq. L-Isteppa, fil-fatt, fil-bidu kien Makkja jew Xagħri li għal xi raġuni jew oħra ġie distrutt. Huma bosta r-raġunijiet li minħabba fihom seta' seħħ dan, bħal ngħidu aħna, nirien u anke mill-mergħat tal-annimali. Insibu wkoll tipi oħra ta' Steppa li x'uħud minnhom huma naturali u kkawżati mill-klima, bħall-Isteppa tal-Blat. Dan jikkonsisti minn xagħri mingħajr arbuxelli u bħall-Isteppa li nsibu fi żrieżaq taflin.

Ix-Xagħri

Ix-Xagħri huwa ambjent li jiżviluppa l-iżjed fejn ikun hemm wesgħat u pjanuri ta' blat tal-qawwi b'ħafna xquq u qsim. Hawnhekk jikbru arbuxelli baxxi u folti u spiss ikunu aromatiċi bħas-Sagħtar, l-Erika, iż-żebbuġija, it-Te' Sqalli u t-Tengħud tax-Xagħri. Hawn bosta tipi ta' xagħri, u kull tip għandu xi speċi ta' pjanti li jiddominaw aktar minn oħrajn.

Is-Sisien u l-Irdumijet

Is-Sisien u l-Irdumijet joffru kenn lil ħafna speċi ta' flora u fawna. Matul ix-xatt tan-nofs-in-nhar u tal-punent tal-gżejjer hemm din it-tip ta' ekosistema, fejn jikbru numru ta' pjanti nteressanti, uħud minnhom endemiċi bħall- Widnet il-Baħar (il-pjanta nazzjonali) u l-Bjanka ta' l-Irdum.

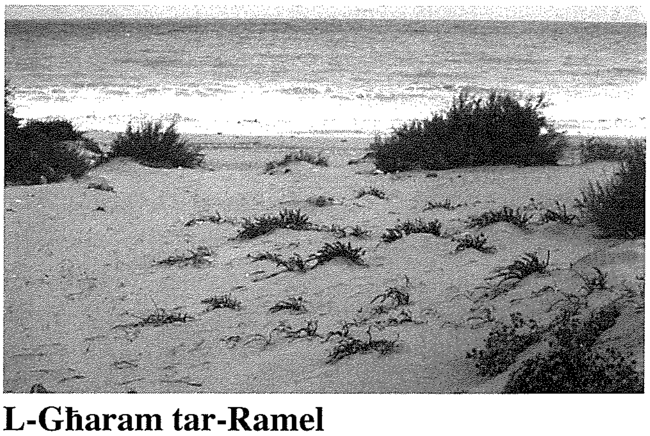

L-Għaram tar-Ramel

Kemm xejn 'l ġewwa mill-ftit xtajtiet imramla li għandna nsibu l-hekk imsejħa Għaram tar-Ramel. Huwa fatt magħruf li minn dawn ma baqax ħafna u l-ftit li baqa' qed jissieltu għall-eżistenza tagħhom. L-akbar għadu tagħhom huwa l-bniedem. Il-ħasra hi li f'dan l-ambjent naturali nsibu tipi ta' pjanti w annimali li ma ssibhom f'ebda ambjent ieħor.